

รำลึกถึง.... ทะเลเจดีย์พุกาม

พระศรีธวัชเมธี (ชนะ ธรรมธโชป.ธ.๙, พธ.บ., M.A.)

ทบทวนความหลัง

ข้าวกัดแผ่นดินไหวที่ภาคกลาง ของประเทศเมียนมาร์เมื่อช่วงเย็นของวันพุธที่ ๒๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๙ วัดความสั่นสะเทือนได้ ขนาด ๖.๘ แม็กนิจูด กระตุกความคิดให้ข้าพเจ้าหวนกลับมาทบทวนความหลังครั้งยลพม่า เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๙ ปีที่ข้าพเจ้าเดินทางไปเมืองปะกัันหรือเมืองพุกามเป็นครั้งแรก ครบรอบ ๑๐ ปีพอดี

เมืองพุกามเป็นเมืองทะเลเจดีย์ที่เดิมเคยระบุมามีถึง ๕,๐๐๐ องค์ (คงนับทุกวัดและทุกเจดีย์ทั้งน้อยทั้งใหญ่) ได้ขึ้นทะเบียนเฉพาะวัด-เจดีย์ที่มีสภาพสมบูรณ์จำนวน ๒๐๐ องค์ ในเขตมรดกวัฒนธรรม (cultural heritage) บนพื้นที่ ๑๖ ตารางไมล์ ที่แรกเข้าใจผิดว่า เมืองพุกามนี้ได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกเรียบร้อยแล้ว แต่ฟังข่าวแผ่นดินไหวครั้งล่าสุด ปรากฏว่ากำลังอยู่ในขั้นตอนขอขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก ความเสียหายว่ามีเจดีย์ใหญ่ ๆ อย่างน้อย ๔ แห่ง ได้รับความเสียหาย หนึ่งในนั้นคือพระวิหารธรรมราชาภิษะ, พระเจดีย์พระสัพพัญญู, พระเจดีย์จุฬามณี, พระเจดีย์ตีโลมินโล และเจดีย์เล็ก ๆ น้อย ๆ รวมกันถึง ๑๘๗ องค์ เป็นภัยธรรมชาติที่กระหน่ำมนุษย์โลกพร้อมกับเกิดแผ่นดินไหวที่ประเทศอิตาลีที่มีคนเสียชีวิตเป็นร้อยๆ ศพ และประเทศอินโดนีเซีย

แต่ยังโชคดีชนิดหนึ่ง ที่ในประเทศไทยพม่ามีผู้เสียชีวิต ๓ ศพ แต่ความเสียหายด้านโบราณวัตถุมีมากมาย มหาศาล ความเสียหายกระจายแพร่กระจายไปถึงอัฐมณฑล พุทธศาสนสถานในเมืองมรคคู รัฐยะไข่ ถึงขนาดที่เลขาธิการองค์การสหประชาชาติ นายบันคิมูน แสดงความเศร้าโศกเสียใจอันเนื่องจากการสูญเสียชีวิตและความเสียหายที่เกิดจากแผ่นดินไหวครั้งนี้ และ “แสดงความเสียใจสุดซึ่งต่อประชาชนและรัฐบาลของประเทศเมียนมาร์” ทางรัฐบาลพม่าเองได้ประกาศปิดโบราณสถานที่ได้รับ ความเสียหาย ๓๓ แห่ง เพื่อความปลอดภัยของผู้เข้าเยี่ยมชม

เมืองพุกามควรได้รับขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกตั้งนานแล้ว มีสิ่งก่อสร้างในทางพุทธศาสนสถาน เป็นทั้งวัดและเจดีย์รวมกัน ๒,๒๐๐ แห่ง ซึ่งก่อสร้างขึ้นมาในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๕-๑๙

เมื่อเทียบไปเมืองพุกาม มีวัดวิหารและเจดีย์ที่ต้อง (must) เข้าชม เพราะถือว่าเป็นต้นแบบ ศิลปะของเจดีย์พม่าทั้งประเทศ เช่น พระเจดีย์ชเวชิกอง เจดีย์ที่แสดงถึงฝีมือศิลปะแบบพุกามแท้, วัดอนันต มหาวิหาร ฝีมือยอดเยี่ยมในด้านสถาปนิก, วัดธรรมยางจี (วัดธรรมาราม) พระเจดีย์ที่มีกำแพงหนาที่สุด, และวัดสหัพัญญู (That BynNyu) ที่มีพระเจดีย์สูงที่สุดในพุกาม มองเห็นทิวทัศน์สวยงามมาก

เมื่อ ๑๐ ปีก่อน ช่วงวันที่ ๑๙ - ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๙ ข้าพเจ้าและคณะมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้เดินทางไปประเทศพม่า เพื่อเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีกัน มีท่านเจ้าคุณพระวิสุทธิภัทร ธาดา (ประสิทธิ์ พรหมรังสี) รองอธิการบดีฝ่ายวางแผนและพัฒนาในวันนั้น (พระราชวรเมธี รองอธิการบดี ฝ่ายบริหารในวันนี้) เป็นหัวหน้าคณะได้ไปเยือนโบราณสถานในเมืองพุกาม ดังนี้ :-

๑. พระมหาเจดีย์ชเวชิกอง (ชเวซีคน) สร้างในสมัยพระเจ้าอนุธรรมหาราชแต่เสร็จสมบูรณ์ในสมัยพระเจ้าครุชิตหรือจันสีหะ ถือว่าเป็นเจดีย์ที่สำคัญมากที่สุด เพราะเป็นที่บรรจุพระธาตุถึง ๓ ส่วน คือ พระเขี้ยวแก้ว-พระธาตุไทล์-พระธาตุนลาฏ (หน้าผาก) ในบริเวณรอบพระวิหาร มีพระพุทธรูปยืนศิลปะ ปาลงงดงามมาก ตั้งประดิษฐานอยู่ครบทั้ง ๔ ทิศ ถือว่าเป็นศิลปะพุกาม ต้นแบบของศิลปะพม่า

๒. วัดอนันตมหาวิหาร คนไทยเรียกว่า วัดอนันดาวิหาร ถือว่าเป็นผลงานด้านสถาปัตยกรรมทางพระพุทธศาสนาชิ้นเอกที่สวยงามมาก ภายในพระวิหารทั้งสี่ทิศ มีพระพุทธรูปไม้ยืนประจำทิศทั้ง ๔ วัดนี้ถือว่าเป็นผลงานสร้างโดยพระเจ้าคริสต เมื่อ พ.ศ. ๑๖๓๓

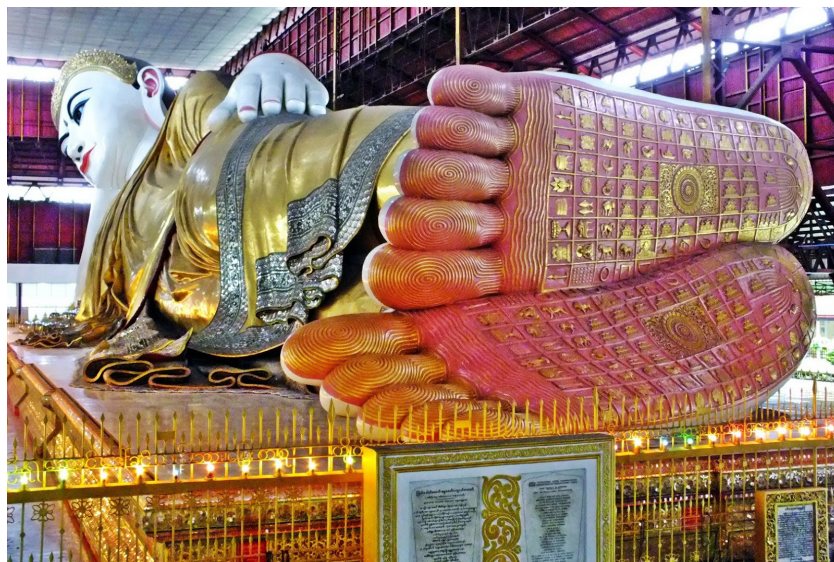
๓. พระมหาเจดีย์สัพพัญญู (Thatbyinnyu) เป็นพระเจดีย์ที่สูงที่สุดในพุกามประเทศ สูงถึง ๒๐๑ ฟุต สร้างโดยพระเจ้าอลองสินธู เมื่อ พ.ศ. ๑๖๘๗ ลักษณะโดดเด่นคือมีพระพุทธรูปปางเสด็จนิวัตพระนคร กบิลพัสดุ์ พระหัตถ์ประสานนิ้วไว้ที่อก

๔. พระมหาเจดีย์ธรรมมาราม (ธรรมยางจี) เป็นพระเจดีย์ที่มีกำแพงหนาที่สุด พระเจ้าจันทรูสร้างขึ้น มาเพื่อไถ่บาปตนเองหลังจากปลงพระชนม์พระราชบิดาและพระเชษฐา เจดีย์นี้สร้างอยู่ ๓ ปีใน ช่วงปี พ.ศ. ๑๗๐๖-๑๗๐๙ ยังไม่แล้วเสร็จดี พระเจ้าจันทรูก็ถูกลอบปลงพระชนม์ไปเสียก่อน ตำนานกษัตริย์พม่านั้นถือ พระพุทธศาสนา ได้สร้างพระเจดีย์ไถ่บาปลูกฆ่าพ่อ ซึ่งเป็นบาปหนักเรียกว่าอนันตริยกรรม ความโหดเหี้ยม ของพระองค์ถึงกับรับสั่งให้ประหารหรือตัดแขนขาของพวกนายช่างผู้ก่อสร้างพระเจดีย์ เพื่อไม่ให้ไปสร้าง ที่อื่น ตระหนี่แม้แต่องค์ความรู้มิให้นำออกไปเผยแพร่ที่อื่นต่อไป

๕. พระมหาเจดีย์ชเวชัณดอ สร้างโดยพระเจ้าอนุธรรมหาราช เป็นที่บรรจุพระเกศาธาตุ เป็นจุดที่ ผู้คนนิยมขึ้นมาชมดูพระอาทิตย์ขึ้นและพระอาทิตย์ตกดินกัน ความสวยงามของพระเจดีย์ถือว่าบรรจุถึง จุดสูงสุดในเชิงศิลปะในแบบเจดีย์ชเวชิกอง

๖. พระวิหารพระพุทธไสยาส (ShinbinThalyuang) เป็นพระไสยาสเหมือนในพระวิหารวัดพระเชตุพนฯ เป็นพระพุทธรูปนอนที่ถือว่าใหญ่ที่สุดในเมืองพุกาม ยาวขนาด ๖๐ ฟุต สร้างในพุทธศตวรรษที่ ๑๖ เป็นปางเสด็จดับขันธปรินิพพาน ทรงบรรทมตะแคงด้านขวา แก้มวางอยู่บนพระหัตถ์ขวา พระเศียรหันไปทางทิศใต้

๗. พระมหาเจดีย์โลกนันทะ ตั้งอยู่ที่ปากแม่น้ำอจิรวดี ผลงานของพระเจ้าอนุรุทธมหาราชอีกชิ้นหนึ่ง นับว่าเป็นพระเจดีย์ที่สร้างเป็นอันดับสอง รองจากสร้างพระมหาเจดีย์เวชีกอง พระเจดีย์โลกนันทะ เคยได้รับความเสียหายหนักพังทลายมาแล้วครั้งหนึ่ง จากภัยเกิดแผ่นดินไหวมาก่อน จนสร้างจำลองขึ้นใหม่แทนหมด เมื่อสำรวจความเสียหายในแผ่นดินไหวครั้งนั้น ได้พบรอยพระพุทธรูปบาทมงคล ๑๐๘ ประการที่ยังเก็บรักษาอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานเมืองพุกาม

๘. พระมหาเจดีย์มณูหา (เจดีย์กู่ มณูหา) เป็นศิลปะแบบมอญ คนไทยเรียกว่าวัดพระเจ้าอิตอัลด

ตำนานกล่าวเอาไว้ว่า พระเจ้ามณูหะ หรือพระเจ้า สุธรรมวดี กษัตริย์ของมอญสร้างวิหารแห่งนี้ขึ้น เมื่อพระองค์ตกเป็นเชลยของพระเจ้าอโนรธา เมื่อครั้งที่พระเจ้าอโนรธาเข้าตีเมือง สุธรรมวดี หรือ เมืองสะเทิม เมืองหลวงของชาวมอญ แล้วกวาดต้อนผู้คนมาที่พุกาม เมื่อปี พ.ศ. ๑๙๘๗ ซึ่งจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของพม่ากล่าวถึงไว้ว่า ...

... เมื่อสะเทิมยอมแพ้กองทัพพม่า ได้พระไตรปิฎก จับพระเจ้ามณูหะใส่ตรวนทองคำ และจับข้าราชการใส่หลังช้าง แทนहनินดีในชัยชนะไปตลอดทางจนถึงเมืองพุกาม พวกเขาเชลยที่ถูกกวาดต้อนไปกรุงพุกามมีทั้งพระสงฆ์ นักปราชญ์ นักเขียนจารึกและคนงาน

พงศาวดารมอญบันทึกไว้ว่า ... เมืองสะเทิมที่ยิ่งใหญ่เหลือแต่ซากและเจียบสงบจับใจ ... ตรงกันข้ามกับที่เมืองพุกาม ที่เรียกเป็นภาษาราชการว่า อริมัทตะนะปุระ หรือ ผู้เหยียบย่ำศัตรู นั้น กลับได้ชื่อเสียงจากชัยชนะกระจายไปทั่วเปรียบเสมือนเป็นเมืองที่สถิตของเทพเจ้าทั้งหลาย ...

จากหลักฐานระบุว่า พระเจ้ามณูหะและพระอัครมเหสีถูกคุมขังไว้ที่ มยินกาบา ทางใต้ของพุกาม และ ณ ที่นั่น ในปี พ.ศ. ๑๖๐๒ พระเจ้าอโนรธาทรงมีพระราชานุญาตให้พระเจ้ามณูหะ สร้างวัดมณูหะขึ้น เพื่อทรงใช้เป็นที่บำเพ็ญพระราชกุศล

เกิดเหตุแผ่นดินไหวในพม่า ความรุนแรงระดับ ๖.๘ ทำให้เจดีย์สมัยอาณาจักรพุกามต่างๆพังทลายเสียหายอย่างมาก

พระเจดีย์พัง และที่ยังอยู่

ในรายงานเรื่องแผ่นดินไหวของ วันพุธที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๕๙ นี้ จิตใจข้าพเจ้าอดเป็นห่วงเป็นใยไม่ได้ โดยเฉพาะโบราณสถานในเมืองพุกามที่ได้รับรายงานเบื้องต้นว่า ได้รับความเสียหายมากจากเหตุแผ่นดินไหวครั้งรุนแรงที่สุดในรอบ ๔๑ ปี เช่น พระเจดีย์จุฬามณีที่ถือว่าเป็นเจดีย์ที่สวยงามที่สุดอีกแห่งหนึ่ง, พระเจดีย์ธรรมราชาธิกะ, วัดธรรมารามหรือธรรมยางจี (วัดที่พระเจ้าันรุธฆ่าพ่อ-พี่ชายและภรรยาตนเอง) ที่ถือว่าเป็นพระเจดีย์ใหญ่ที่สุด, พระเจดีย์อานันตมหาวิหาร (จากรายงานว่า ได้รับความเสียหายเล็กน้อยเพราะอิฐถล่มลงมา), พระเจดีย์ตีโลมินโล เป็นต้น

ส่วนพระมหาเจดีย์เวชีกอง, พระเจดีย์เวชังดอ, มนุหาวิหารยังไม่มีรายงานเข้ามาว่าได้รับความเสียหายแต่อย่างใด

